

Георгій ПОПОВ,

провідний науковий співробітник відділу проблем управління та науково-методичного забезпечення прокурорської діяльності Науково-дослідного інституту Національної академії прокуратури України, юрист 2 класу, кандидат юридичних наук

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ПРОКУРАТУРИ ІЗ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ДІТЕЙ

Ключові слова: організація роботи; принципи організації роботи; суб'єкти організації роботи; об'єкт діяльності; захист прав і свобод дітей.

Ефективна організація роботи органів прокуратури із захисту прав і свобод дітей є запорукою швидкого та якісного запобігання і відновлення порушених прав зазначених осіб.

Передусім зауважимо, що проблемам організації роботи прокуратури з нагляду за додержанням і застосуванням законів приділяли увагу вчені та практики. Так, власне бачення вирішення окремих проблемних питань свого часу висловлювали Л. Давиденко, В. Долежан, П. Каркач, В. Кулаков, В. Малюга, І. Марочкін, О. Михайленко, М. Мичко, С. Таранушич, О. Толочко й інші відомі науковці.

Однак окремі аспекти організації діяльності органів прокуратури із захисту прав і свобод найуразливіших членів нашого суспільства – осіб, що не досягли вісімнадцяти років, потребують ґрунтовного дослідження. Отже, вважаємо за доцільне в контексті цієї статті розкрити сутність визначення «організація роботи прокуратури із захисту прав і свобод дітей» та його складових елементів.

Вказане поняття згідно з тлумаченням, наведеним у науковій літературі, є однією з форм мислення, результатом узагальнення суттєвих ознак об'єкта дійсності [1, 863]. Тож, надаючи йому визначення, обов'язково потрібно враховувати, по-перше, суттєві ознаки такої діяльності, як організація роботи, по-друге, особливості діяльності органів прокуратури із захисту прав і свобод дітей.

Варто наголосити: на сьогодні не існує єдиного погляду науковців та практиків на поняття «організація роботи». Крім того, на жаль, ґрунтовного дослідження терміна «організація роботи прокуратури із захисту прав і свобод дітей» не проводилось.

Отже, на наш погляд, доцільно насамперед проаналізувати існуючі точки зору стосовно поняття «організація роботи» та виділити його складові елементи. Зокрема, у філософській довідковій літературі вказано, що організація (*від франц. organization*) – форма усталеного взаємозв'язку елементів системи відповідно до законів її існування; процес або стан упорядкування, будова, тип функціонування системи. Елементи системи в організації розглядаються переважно в аспекті її функціонування [2, 453].

Між тим, процес організації пов'язаний із об'єднанням, регламентацією, взаємодією поведінки й діяльності людей. Йдеться про забезпечення певного рівня «соціального порядку» або «злагоди». Організація як окрема функція управління пов'язана зі створенням умов для досягнення відповідної мети, так само як і планування, координація та контроль [3, 114].

На думку Л.В. Ковалю, термін «організація», серед іншого, може означати певну діяльність, що включає розподіл функцій, повноважень, обов'язків, налагодження сталих зв'язків, координацію тощо. І, нарешті, організація – явище, фактор, а відповідно, поняття і категорія, протилежні дезорганізації, непорядкованості, невизначеності, хаосу [4, 19]. Тож з наведеного вище можна виділити такі складові елементи загального поняття «організація». Передусім це – діяльність (тобто систематичне вчинення активних дій), що об'єднує, а також регламентує поведінку людей і груп у процесі взаємодії та здійснення спільної діяльності, спрямованої на досягнення визначеної мети.

Розглянемо та проаналізуємо погляди вчених стосовно поняття «організація роботи прокуратури». Так, І.Є. Марочкін та О.М. Толочко зазна-

чають, що організацію роботи слід розглядати у двох аспектах, а саме: як комплекс заходів, спрямованих на раціональний розподіл праці, створення її належних умов і підтримку організаційного порядку, здорової психологічної атмосфери в колективі, а також як повсякденну процесуальну й непроцесуальну діяльність прокурора, пов'язану з постановкою перед підлеглими конкретних завдань, контролем за їх виконанням і оцінкою виконаної роботи. Динамічний аспект організації роботи прокуратури охоплює також суть оперативного керівництва роботою її працівників [5, 5].

Враховуючи зазначене, доходимо такого висновку: до першого аспекту організації роботи належить видання прокурором наказу про розподіл обов'язків з урахуванням особистих ділових і морально-психологічних якостей працівників; до другого – діяльність з оперативного вирішення окремих організаційних питань, які виникають під час здійснення прокурорського нагляду. Наприклад, прокурор може доручити підлеглому працівнику провести перевірку за скаргою, що надійшла до прокуратури, або завданням прокуратури вищого рівня.

Однак необхідно зазначити, що у наведеному визначенні поважних науковців не відображено такого важливого елемента, як суб'єкти організації роботи. На наш погляд, слушно у даному аспекті є думка С.В. Таранушича. Зокрема, вчений, досліджуючи організаційно-правові аспекти діяльності природоохоронної прокуратури, під організацією роботи природоохоронного прокурора пропонує розуміти сукупність різноманітних за формами та правовими наслідками дій відповідних суб'єктів (зазвичай владних (керівних, вищестоящих, вищих)), які здійснюються з метою забезпечення, упорядкування, узгодження та координації її діяльності [6, 152].

В.М. Гусаров надає визначення організації роботи щодо окремої галузі прокурорського нагляду. Науковець зазначає: організація роботи міськрайпрокуратури з загального нагляду може бути визначена як сукупність заходів і дій прокурора з упорядкування, доведення до належного співвідношення всіх елементів загальнонаглядової роботи з метою досягнення максимально можливого результату з виявлення та усунення порушень закону [7, 14].

Отже, вважаємо за необхідне в контексті цього дослідження визначити суб'єктів організації роботи, оскільки вони, на нашу думку, є обов'язковим складовим елементом поняття

«організація роботи прокуратури з нагляду за додержанням законів щодо захисту прав і свобод дітей».

Згідно з п. 1.2 Регламенту Генеральної прокуратури України, затвердженим наказом Генерального прокурора України від 30 вересня 2005 року № 53 керівництво Генеральною прокуратурою України здійснює Генеральний прокурор України. Заступники Генерального прокурора України організують, спрямовують та контролюють роботу структурних підрозділів згідно зі встановленим Генеральним прокурором України розподілом обов'язків, приймають рішення управлінського та процесуального характеру з питань, віднесених до їх компетенції. Розподіл службових обов'язків між керівництвом Генеральної прокуратури України та взаємозамінність визначаються наказом Генерального прокурора України. Відповідно до п. 1.3 Регламенту начальники структурних підрозділів Генеральної прокуратури України, їх заступники є безпосередніми організаторами роботи у підрозділах.

Необхідно також зазначити, що згідно з п. 4.3 Положення про Головне управління захисту прав і свобод громадян та інтересів держави, затвердженого наказом Генерального прокурора України від 2 квітня 2011 року № 34, обов'язок здійснення правозахисної діяльності стосовно дітей, у тому числі в порядку цивільного судочинства, покладено на відділ захисту прав і свобод дітей Головного управління захисту прав і свобод громадян та інтересів держави. Крім того, начальник Головного управління здійснює загальне керівництво Головним управлінням та контролює його діяльність (п. 5.1 Положення).

Начальник відділу захисту прав і свобод неповнолітніх відповідно до п. 5.4 вказаного нормативного акта здійснює керівництво діяльністю відділу, організовує, спрямовує і контролює роботу його працівників. Згідно з п. 5.5 заступник начальника відділу забезпечує виконання покладених на відділ завдань, вживає заходів щодо удосконалення організації роботи відділу. Пунктом 5.6 Положення також передбачено, що старший прокурор і прокурор відділу організують роботу за територіально-предметним принципом.

На рівні прокуратур обласного рівня організацію роботи з нагляду за додержанням законів здійснюють керівники відповідних структурних підрозділів. Наприклад, відповідно до п. 5.1 Положення про Управління захисту прав і свобод

громадян та інтересів держави, затвердженого наказом прокурора Київської області від 9 червня 2011 року № 12/1–43, начальник управління здійснює загальне керівництво діяльністю управління, організовує, спрямовує і контролює його роботу. Пунктом 5.2 передбачено: начальник відділу захисту прав і свобод дітей, що є структурним підрозділом Управління захисту прав і свобод громадян та інтересів держави Київської області, здійснює загальне керівництво та забезпечує ефективне виконання покладених на відділ завдань щодо здійснення правозахисної функції, контролює роботу його працівників.

Принагідно зауважимо: оперативний працівник, на якого покладено функціональний обов'язок зі здійснення нагляду за додержанням законів щодо захисту прав і свобод дітей, враховуючи вказівки та розпорядження вищестоящого прокурора, самостійно організовує свою роботу (наприклад, розподіляє власний робочий час).

Таким чином, суб'єктів, які організують роботу в органах прокуратури з нагляду за додержанням законів щодо захисту прав і свобод дітей, умовно можна поділити на:

- суб'єктів, які здійснюють загальну організацію роботи з нагляду за додержанням законів (Генеральний прокурор України, заступники Генерального прокурора України, прокурори областей та прирівняні до них прокурори, керівники структурних підрозділів апаратів прокуратур, міські, районні, міжрайонні та прирівняні до них прокурори);

- суб'єктів, які здійснюють цілеспрямовану (галузеву, підгалузеву) організацію роботи з нагляду за додержанням законів (наприклад, керівники підрозділів захисту прав і свобод неповнолітніх; старші помічники, помічники прокурора області та прирівняні до нього прокурори з питань захисту прав і свобод дітей);

- суб'єктів, які організовують власну наглядову діяльність (старші помічники, помічники прокурора та ін.).

Варто також наголосити, що організація роботи здійснюється за чіткої взаємодії як окремих працівників, так і підрозділів органів прокуратури.

Говорячи про суб'єктів певної діяльності, обов'язково доцільно звернути увагу й на об'єкт такої діяльності. Зокрема, об'єктом організації роботи, на нашу думку, є безпосередня діяльність працівників прокуратури із захисту прав і свобод дітей.

Основні елементи організації роботи в органах прокуратури такі:

- поділ прокурорської роботи та розподіл службових обов'язків, створення і підтримання в органах прокуратури організаційного порядку, планування;

- визначення системи контролю за її виконанням та інші заходи організаційного характеру [8, 13].

Зазначимо, що ефективне здійснення діяльності прокуратури із захисту прав і свобод дітей неможливе без дотримання властивих їй принципів, під якими пропонуємо розуміти чітко визначені, науково обґрунтовані, взаємопов'язані та взаємообумовлені керівні правила, на підставі яких здійснюється впорядкування діяльності системи органів прокуратури із захисту прав і свобод дітей.

Звісно, організовуючи роботу у досліджуваній сфері, обов'язково потрібно враховувати вимоги ст. 6 Закону України «Про прокуратуру», а також наказу Генерального прокурора України «Про організацію роботи та управління в органах прокуратури» від 26 грудня 2011 року № 1 гн, в яких визначені принципи організації роботи прокуратури із захисту прав і свобод дітей.

До того ж можливо виокремити наступні принципи, властиві організації роботи прокуратури у вказаному напрямі.

1. Пріоритетність захисту прав і свобод дітей. Зокрема, відповідно до п. 8 наказу Генерального прокурора України «Про організацію правозахисної діяльності органів прокуратури України» від 12 квітня 2011 року № 3 гн особливості правозахисної діяльності у сфері охорони навколишнього середовища та земельних відносин, щодо захисту прав і свобод дітей, військових, транспортних прокуратур визначаються окремими галузевими наказами Генерального прокурора України. Так, згідно з п. 1.1 наказу Генерального прокурора України «Про особливості правозахисної діяльності органів прокуратури щодо захисту прав і свобод дітей» від 21 червня 2011 року № 3/1 гн (далі – наказ № 3/1 гн) прокурорів усіх рівнів зобов'язано під час організації та проведення наглядових перевірок посилити увагу звертати на:

- захист прав і свобод дітей, гарантованих Конституцією та законами України, Конвенцією ООН про права дитини;

- додержання законів у діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади,

органів місцевого самоврядування та правоохоронних органів, на які покладено обов'язки щодо захисту прав дітей, а також у спеціальних установах для дітей;

– профілактику правопорушень і бездоглядності, координацію діяльності по боротьбі зі злочинністю у підлітковому середовищі;

– додержання законів при провадженні дізнання та досудового слідства у кримінальних справах про злочини, а також суспільно небезпечні діяння, вчинені підлітками та дітьми, проти них, а також при розгляді цієї категорії справ у судах;

– представництво інтересів дітей у судах.

Крім того, пунктом 2.10 наказу № 3/1 гн Генеральний прокурор України зобов'язав підлеглих прокурорів особливу увагу звертати на додержання і поновлення прав дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, дітей-інвалідів, дітей, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, дітей з малозабезпечених і багатодітних сімей, а також додержання законодавства щодо нарахування і виплат пенсій, стипендій, аліментів та інших видів державної допомоги.

2. Посилення вимог до професійного рівня оперативних працівників, які здійснюють захист прав і свобод дітей. Так, відповідно до п. 6 наказу № 3/1 гн державне обвинувачення у криміналь-

них справах про злочини, вчинені дітьми, необхідно доручати прокурорам, які мають достатній досвід роботи у цьому напрямі.

Як і будь-яка інша діяльність, організація роботи прокуратури здійснюється за допомогою певних засобів, вичерпний перелік яких, на жаль, нормативно не визначений. Передусім йдеться про засоби, у яких виражено волю суб'єкта організації роботи. Наприклад, у п. 7 ч. 1 ст. 15 Закону України «Про прокуратуру» закріплено, що Генеральний прокурор України відповідно до законів України видає обов'язкові для всіх органів прокуратури накази, розпорядження, затверджує положення та інструкції.

Отже, під організацією роботи прокуратури із захисту прав і свобод дітей пропонуємо розуміти діяльність уповноважених суб'єктів, що здійснюється за допомогою визначених засобів з додержанням властивих їй принципів, при взаємодії структурних підрозділів та окремих працівників прокурорської системи з метою оптимального захисту прав і свобод дітей. Правильно побудована організація роботи із захисту прав і свобод дітей дасть змогу оптимізувати використання матеріальних ресурсів, робочого часу, а також потенціалу оперативних працівників, які забезпечуватимуть оперативне виявлення порушень законодавства та відновлення порушених прав і свобод дітей.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К.; Ірпінь: ВТФ Перун, 2003. – 1440 с.
2. Філософський енциклопедичний словник: довідкове видання / Є.К. Бистрицький, М.О. Булатов, А.Т. Ішмурагов, П.Ф. Йолон та інші; голова редколегії В.І. Шинкарук. – К.: Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди; Абрис, 2002. – 744 с.
3. Социологическая энциклопедия: в 2 т. / Национальный общественно-научный фонд; руководитель научно-проекта Г.Ю. Семигидин; гл. ред. В.Н. Иванов. – М.: Мысль, 2003. – Т. 2. – 863 с.
4. Коваль Л. Адміністративне право України: курс лекцій (Загальна частина) / Л. Коваль. – К.: Основи, 1994. – 154 с.
5. Марочкін І.Є. Організація роботи в органах прокуратури: [навч. посіб. для юрид. вуз. і фак.] / І.Є. Марочкін, П.М. Каркач, О.Б. Червякова та ін.; за заг. ред. проф. І.Є. Марочкіна, доц. О.М. Толочка. – Х.: Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, 2002. – 196 с.
6. Таранушич С.В. Організаційно-правові аспекти діяльності природоохоронної прокуратури: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / С.В. Таранушич; Академія адвокатури України. – К., 2007. – 217 с.
7. Гусаров В.М. Проблеми організації роботи міської (районної) прокуратури: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.11 «Судоустрій; прокурорський нагляд; адвокатура» / В.М. Гусаров. – Х., 1995. – 24 с.
8. Давиденко Л. Питання організації роботи та управління в органах прокуратури / Л. Давиденко, П. Каркач // Вісник прокуратури. – 2002. – № 4. – С. 12–15.

Георгій ПОПОВ

**ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ПРОКУРАТУРИ
ІЗ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ДІТЕЙ**

Резюме

Досліджено поняття та принципи організації роботи прокуратури із захисту прав і свобод дітей. Виокремлено спеціальні принципи роботи прокуратури із захисту прав і свобод осіб до вісімнадцяти років.

Георгій ПОПОВ

**ОРГАНИЗАЦИЯ РАБОТЫ ПРОКУРАТУРЫ
ПО ЗАЩИТЕ ПРАВ И СВОБОД ДЕТЕЙ**

Резюме

Исследованы понятие и принципы организации работы прокуратуры по защите прав и свобод детей. Выделены специальные принципы работы прокуратуры по защите прав и свобод лиц до восемнадцати лет.

Georgiy POPOV

**ADMINISTRATION OF PROSECUTOR'S OFFICE ACTIVITY
IN PROTECTING CHILDREN'S RIGHTS AND FREEDOMS**

Summary

The concept and principles of prosecutor's office organization activity in defending of the children's rights and freedoms are studied in the article. The specific methods of the prosecutor's activity to defend rights and freedoms of children under 18 years age are emphasized.